

בקי צור

ללמוד להבין לזכור

מסכת פסחים – צ"ט-ק"ה

ענייני המסכת מבוארים בלשון שווה לכל נפש. המילים המודגשות הן תמצית העניינים, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

פרק עשירי ערבי פסחים

דף צט

ערב פסחים או ערבי פסחים

- י"ג בתחילת הפרק ערבי פסחים, והכוונה לערבי פסחים של כל השנים.

- וי"ג בתחילת הפרק ערב פסחים, והכוונה לערב ששוחטים בו הרבה פסחים. א"נ לערב פסח ראשון ושני.

זמן מנחה וסמוך למנחה

כבר נתבאר בפרק חמישי, שתמיד של בין הערבים, כשמקדימים לעשותו הוא נשחט בשש שעות ומחצה, [כלומר באמצע שעה שביעית], וכשמאחרים לעשותו הוא נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה, [כלומר באמצע שעה עשירית].

והזמן המוקדם של הקרבנות, בעוד היום גדול, [כלומר אמצע השעה השביעית] קרוי מנחה גדולה, והזמן המאוחר של הקרבנות, כשהיום קרב לסימו, [כלומר אמצע השעה העשירית], קרוי מנחה קטנה.

וסמוך למנחה, הוא חצי שעה קודם לה, ואם כן סמוך למנחה גדולה, הוא סוף שעה ששית ותחילת שעה שביעית, וסמוך למנחה קטנה, הוא סוף שעה תשיעית ותחילת שעה עשירית.

איסור אכילה בערבי שבתות וימים טובים

א. דעת רבי יהודה.

חכמים תקנו, זמן מסוים שלא יאכל בו אדם בערבי שבתות וימים טובים, כדי שיכנס להם כשהוא תאב, ולא תבוא סעודת שבת על השובע, [אלא יהא הקידוש והסעודה חביבים עליו].

- לדברי רב הונא, זמן זה מתחיל סמוך למנחה קטנה, כלומר בסוף שעה תשיעית, [כמבואר בברייתא השניה. ומה שנאמר בברייתא הראשונה, מן המנחה ולמעלה, הכוונה סמוך למנחה].

- ולדברי רב פפא, איסור זה מתחיל משעת מנחה קטנה, כלומר מאמצע שעה עשירית, [כמבואר בברייתא הראשונה. ומה שנאמר בברייתא השניה מתחילת שעה תשיעית, שיבוש הוא].

ומבואר שדעת רב פנחס בריה דרב אמי כדעת רב הונא, ולכן נתקבלו דברי רב הונא.

ב. דעת רבי יוסי.

לא אסרו חכמים את האכילה בערבי שבתות וימים טובים, ולפיכך רשאי אדם לאכול בהם עד שחשיכה.

- ורשב"ם ותוס' פסקו כרבי יוסי. (א) כי כן היא דעת משנתנו, שלא אסרה את האכילה אלא בערבי פסחים, ולא בשאר שבתות וימים טובים. (ב) ועוד, שכלל בדינו, שהלכה כרבי יוסי מחבירו.

- אולם רבינו יחיאל והלכות גדולות פסקו כרבי יהודה, כי לדעתם, רק לענין הפסקה הלכה כרבי יוסי בערב שבת, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ק'], אבל לענין התחלה, אין הלכה כמותו.

וכל המחלוקת הזו היא כשכבר התפלל תפילת מנחה, אבל אם לא התפלל תפילת מנחה, הכל מודים שאסור לאכול עד שיתפלל, כמבואר במסכת שבת.

איסור אכילה בערבי פסחים

לדברי הכל, תקנו חכמים זמן מסוים שלא יאכל אדם בערבי פסחים, כדי שיכנס להם כשהוא תאב, ולא תהא המצה נאכלת על השובע.

ולדברי הכל, זמן זה מתחיל סמוך למנחה קטנה, כלומר בסוף שעה תשיעית, ונמשך עד שתחשך.

- לדברי רב הונא הוצרכו לשנות דין זה אלא משום רבי יוסי שבשאר ערבי שבתות וימים טובים מתיר לאכול עד שחשיכה וכאן אוסר אבל לדעת רבי יהודה בכל ערבי שבתות וימים טובים הדין כן.

- ולדברי רב פפא הוצרכו לשנות דין זה גם משום רבי יהודה שכן בשאר ערבי שבתות וימים טובים מותר לאכול עד אמצע שעה עשירית.

ותקנה זו היא לענין אכילת מצה שאין יוצאים בה ידי חובה בפסח, כגון מצה עשירה, שאותה מותר לאכול בערב פסח עד שעה תשיעית, [וכן היה נוהג רבינו תם], ומשעה תשיעית ואילך אין לאוכלה בערב פסח.

אבל מצה שיוצאים בה ידי חובה בפסח, אסור לאוכלה כבר מהבוקר, כמבואר בירושלמי, שכל האוכל מצה בערב פסח, כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו.

ומיני תרגימא מותר לאכול גם אחרי שעה תשיעית, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ק"ז.

התחיל לאכול בהיתר וקדש היום

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, בכל ערבי שבתות וימים טובים, אסור להתחיל לאכול סמוך למנחה, או מהמנחה ולמעלה. ולדעת רבי יוסי, אין הדבר אסור אלא בערבי פסחים סמוך למנחה.

אמנם לדברי הכל, אם התחיל לאכול בזמן המותר, רשאי להמשיך לאכול עד כניסת היום, אבל נחלקו החכמים הללו, האם בכניסת היום צריך להפסיק סעודתו, או שרשאי להמשיך בה.

לדעת רבי יהודה – כשקדש היום, צריך להפסיק סעודתו, והכוונה לכך, שעליו לעקור שלחנו, ולברך ברכת המזון, ולאחר מכן יקדש [ורש"י ורשב"ם בדף ק"ב גרסו, שתחילה מקדש על כוס ראשון, ואחר כך מברך ברכת המזון על כוס שני], **ויחזיר שלחנו לשם סעודת היום.**

ולדעת רבי יוסי [בר חלפתא] – גם כשנכנס היום אינו צריך להפסיק סעודתו, אלא ממשיך בה עד סופה גם אחר חשיכה, ולאחר גמר כל סעודתו מברך ברכת המזון, ואחר כך מביאים לו כוס שני לקידוש היום.

ומעשה ברבן שמעון בן גמליאל [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו, [והתחילו בהיתר], וקדש עליהם היום בערב שבת.

אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוסי - ברבי [=גדול הדור], רצונך נפסיק, וניחוש לדברי יהודה חברנו.

אמר לו - בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני, "הגם לכבוש את המלכה עמי בפית" (אסתר ז' ח'), כלומר בפני אתה מביישני.

אמר לו - אם כן לא נפסיק, שמא יראו התלמידים, ויקבעו הלכה לדורות.

אמרו, לא זזו משם, עד שקבעו הלכה כרבי יוסי.

ואמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן או רבי אבהו אמר רבי יוסי בר רבי חנינא, הלכה כרבי יהודה בערב הפסח, [שאז צריכים להפסיק, כלומר לעקור השלחן לגמרי, ולהחזירו לשם פסח], והלכה כרבי יוסי בערב שבת, [שרשאי להמשיך אכילתו כרגיל].

ואמר רב יהודה אמר שמואל, אין הלכה לא כרבי יהודה שאמר מפסיקים, כלומר עקירת שולחן, ולא כרבי יוסי, שאמר, אין מפסיקים כלל, אלא פורס מפה על השולחן, ומקדש קידוש היום, וחוזר ואוכל.

- רשב"ם מפרש, ששמואל אינו חולק על רבי יוחנן, ומודה הוא שמעיקר הדין הלכה כרבי יהודה בערב הפסח, והלכה כרבי יוסי בערבי שבתות, אלא שבא להחמיר בערבי שבתות, שלא יגמור כל הסעודה קודם קידוש, אלא יפרוס מפה ויקדש.

- אולם התוס' כתבו, שבחנם דחק רשב"ם לפרש כן, כי שמואל פסק כדעה שלישית, כמבואר בירושלמי, רב יהודה בשם שמואל, זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי, אבל חכמים אומרים, פורס מפה ומקדש, וכן הוא לדעתם מעיקר הדין, בין בערבי שבתות ובין בערבי פסחים.

התחיל לאכול בהיתר ויצא היום

אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל, כשם שמפסיקים לקידוש, כך מפסיקים להבדלה, שאם היו מסובים בשבת עד הלילה, מפסיקים אכילתם ומבדילים.

הבאת השלחן לסעודת שבת

משעה שקדש היום, [וכן בערב פסח אף מבעוד יום, מאחר שכבר אסור לאכול], אין מביאים את השלחן למקום הסעודה לאכול עליו סעודת שבת, אלא לאחר הקידוש, כלומר, תחילה מקדשים, ואחר כך מביאים את השלחן.

וביאר בשאלתות דרב אחאי שהסיבה לכך, כדי שיביאו את הסעודה לכבוד השבת [=כי היכי דיתי סעודה ליקרא דשבתא], לאחר שכבר קדשוה.

אמנם אם כבר הביאו את השלחן, אין צורך לסלקו עד אחר הקידוש, ודי בכך שפורסים עליו מפה עד אחר הקידוש, והרי זה כמו שאינו.

רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא

- רש"י מפרש, שרבה בר רב הונא נזדמן לבית ראש הגולה בערב שבת, והיו אוכלים מבעוד יום, וכשקדש היום, אמר לפרוס מפה ולקדש, [כדעת שמואל לעיל].

- ותוס' ורשב"ם מפרשים, שרבה בר בר חנה נזדמן לבית ראש הגולה בליל שבת קודם אכילה, והביאו לפניהם את השלחן קודם הקידוש, ואמר לפרוס מפה ולקדש, [כמבואר בדין הקודם].

מקום הקידוש

בדף ק"ו יתבאר בעזה"י, שמצווה לזכור את יום

השבת על היין, והכוונה לברכת הקידוש, שיש לאומרה על הכוס. ונחלקו חכמים, אם קידוש זה צריך להיות דווקא במקום סעודה.

א. דעת רב - יש קידוש שלא במקום סעודה.

יוצא אדם ידי חובת קידוש על היין, גם כשאינו במקום סעודתו. ולפיכך, כשהיו עושים קידוש על היין בבית הכנסת, כל השומעים יוצאים בכך ידי חובת קידוש, ובכלל זה, האורחים הלנים בבית הכנסת, ואוכלים בו, שהקידוש במקום סעודתם, וכן ההולכים לבתיהם לאכול, שאין הקידוש במקום סעודתם, [והסיבה שרגילים לחזור לקדש בביתם, אינה בעבור עצמם, אלא בעבור בני ביתם, שלא שמעו את הקידוש בבית הכנסת].

ב. דעת שמואל ושאר אמוראים - אין קידוש אלא במקום סעודה.

אין אדם יוצא ידי חובת קידוש על היין, אלא כשמקדש עליו במקום סעודתו, ואם קידש ולא סעד, לא יצא ידי חובת קידוש.

- ופירשו רשב"ם ותוס', שהסיבה לכך, **כי נאמר "וְקִדַּשְׁתָּ לַשַּׁבָּת עֲנֵג" (ישעיה נ"ח י"ג),** ללמד, שבמקום קריאת השבת, כלומר במקום הקידוש, שם תהא העונג היא הסעודה.

- עוד פירש רשב"ם טעם נוסף, ש**סברא היא, שמאחר שנקבע הקידוש על היין, הכוונה ליין של שעת סעודה,** שהוא חשוב.

ומאחר שיוצאים ידי קידוש רק במקום סעודה, כשהיו עושים קידוש על היין בבית הכנסת, רק האורחים הלנים בבית הכנסת, ואוכלים בו, שהקידוש במקום סעודתם, היו יוצאים בו ידי חובה, אבל ההולכים לבתיהם לאכול, שאין הקידוש במקום סעודתם, אינם יוצאים בו ידי חובה.

ומסקנת הסוגיה, **שלדעה זו, צריך לעשות את הקידוש באותו חדר עצמו שבו הסעודה, אבל אם הקידוש בחדר אחד, והסעודה בחדר אחר, אף על פי ששניהם באותו בית, אין זה קידוש במקום סעודה.**

ולכן כששמואל היה בעליה, והיתה סעודתו למטה בבית, היה יורד תחילה לבית ואחר כך מקדש.

ומבואר, ש**גם דעת רב הונא כדעת שמואל, שאין קידוש אלא במקום סעודה.** שכן פעם ארע, שקידש רב הונא בביתו, ולאחר מכן נפל הנר וכבה, והעבירו את סעודתו לבית חופת רבה בנו, שהיו שם נרות דולקים, וחזר וקידש שם וטעם דבר מאכל, שהיה סבור, מאחר שלא אכל במקום הקידוש הראשון, לא יצא בו ידי חובה.

וכן מבואר, ש**גם דעת רבה כדעת שמואל, שאין קידוש אלא במקום סעודה.** שכן לדברי אביי, כשהיו לומדים בבית מדרשו של רבה, כשהיה מקדש, היה אומר לתלמידים שיטעמו דבר מאכל, שמא כשילכו למקום שבו הם מתאכסנים יכבה הנר, ולא יאכלו שם בחושך, וכדי שיצאו בקידושו, יש להם לטעום כאן, כדי שיהיה להם קידושו, קידוש במקום סעודה.

ברכה על שינוי יין

מי שהיה שותה יין מחבית מסוימת, וחזרו והביאו לפניו יין מחבית אחרת, אף על פי שטעמו של האחרון שונה מטעמו של הראשון, אינו צריך לחזור ולברך על היין האחרון "בורא פרי הגפן", כי בברכה שבירך לפי היין הראשון, רשאי לשתות גם את היין האחרון.

כן אמר רב חנין בר אביי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן, וכן מבואר בברייתא.

אכן אף שאינו מברך על היין האחרון "בורא פרי הגפן" מברך עליו "הטוב והמטיב".

- לפירוש רשב"ם והלכות גדולות ומשמעות הירושלמי, אין מברכים על היין האחרון "הטוב והמטיב", אלא אם כן יודע שטעמו של האחרון משובח מהראשון. אבל מן הסתם אם אינו יודע שהשני טוב מהראשון, לא יברך "הטוב והמטיב".

- ותוס' כתבו, שלפי דעה אחרת בירושלמי, יש לברך על כל שינוי יין, ואפילו אם האחרון רע מהראשון, כי אין הברכה על תוספת טיב היין, אלא על ריבוי מיני היין, ומאחר שהוא מין אחר, יש לברך עליו.

עוד כתבו התוס', שצריך לברך "הטוב והמטיב" על שינוי יין, בין בשעת סעודה, בין שלא בשעת סעודה. עוד כתבו, שיחיד אין צריך לברך אם אין אחר עמו. עוד כתבו, שדווקא ביין מברכים, לפי שזיבלו כרמיהן בדמיהן של ישראל, והטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה.

דפים קא-קב

ברכה משום שינוי מקום

לדעת רב – מי שאכל או שתה במקום אחד, והלך משם למקום אחר, [בין אם חזר אחר כך למקומו, ובין אם עודו במקום השני], קודם שיאכל פעם נוספת, צריך לחזור ולברך פעם שניה [=שינוי מקום צריך לברך, כלומר שינוי מקום הוא סיום אכילתו, ועתה אכילה חדשה היא, וטעונה ברכה], ולכן אף שיצא אדם ידי קידוש כששמע בבית הכנסת, אפילו שתה שם, אם בא לשתות פעם שניה בביתו, צריך לחזור ולברך תחילה בורא פרי הגפן.

ברכה משום שינוי מקום

לדעת רב – מי שאכל או שתה במקום אחד, והלך משם למקום אחר, [בין אם חזר אחר כך למקומו, ובין אם עודו במקום השני], קודם שיאכל פעם נוספת, צריך לחזור ולברך פעם שניה [=שינוי מקום צריך לברך, כלומר שינוי מקום הוא סיום אכילתו, ועתה אכילה חדשה היא, וטעונה ברכה], ולכן אף שיצא אדם ידי קידוש כששמע בבית הכנסת, אפילו שתה שם, אם בא לשתות פעם שניה בביתו, צריך לחזור ולברך תחילה בורא פרי הגפן.

ולדעת רבי יוחנן [וכן אמר רב חנין בו אביי אמר רבי פדת משמו של רבי יוחנן] – מי שאכל או שתה במקום אחד, והלך משם למקום אחר, [בין אם חזר אחר כך למקומו, ובין אם עודו במקום השני], קודם שיאכל במקומו השני, אינו צריך לחזור ולברך פעם שניה, [= שינוי מקום אין צריך לברך, שהכל המשך אכילה ראשונה], ולכן, מי ששמע קידוש בבית הכנסת, שיצא בכך ידי קידוש [כדעת רב], אם שתה שם, ובא לשתות פעם שניה בביתו, אינו צריך לחזור ולברך תחילה בורא פרי הגפן.

ובברייתא מבואר, ששינוי מקום צריך לברך, ואם כן נדחו דברי רבי יוחנן. **אמנם בגמרא מבואר, שיש חילוק בדיון זה, ופעמים גם כשהיה שינוי מקום, אין צריך לחזור ולברך.**

א. ממקום למקום.

לדברי רב חסדא משמו של רב הונא, שינוי מקום הטעון ברכה, הוא דווקא מבית לבית, אבל ממקום למקום, **כגון מבית לעליה, אין צריך לברך.**

ואמר רב אידי בר אבין, שכן שנו במתניתא של בית מדרשו של רב הינק או בר הינק.

ב. דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם.

לדעת רב חסדא – דין זה, ששינוי מקום נחשב כגמר האכילה, ומעתה אם בא לאכול שנית, צריך לברך קודם אכילתו, לא נאמר אלא בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם, כגון מים ופירות, שלא תקנו להם ברכה חשובה לעצמם, [אלא בורא נפשות רבות, ולפיכך מאחר שאין ברכתם חשובה, אין צריך לברך לאחריהם במקומם, וכשקם ממקומו, ועדיין לא בירך, אין זו ראייה שלא גמר אכילתו, כי יתכן שגמר אכילתו, ודעתו לברך אחר כך], ודווקא בדברים אלו, מאחר שהלך ממקומו הראשון, ודאי גמר אכילתו, וכשבא לאכול פעם אחרת, אכילה חדשה היא, וטעונה ברכה. אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם, כגון שבעת המינים, שתקנו להם ברכה חשובה, [מעין שלוש, מאחר שברכתם חשובה, צריך לברך לאחריהם במקומם, ואם כן], כל זמן שלא בירך לאחריהם, לא גמר אכילתו, ואפילו אם יצא ממקומו הראשון, אלא כוונתו להמשיך אכילתו במקום השני, ולברך אחר כך על שתי האכילות, ולפיכך, כשחוזר ואוכל במקום אחר, אין זו אכילה חדשה, ואינו צריך לברך פעם שניה לפני האכילה.

ולדעת רב ששת – אין חילוק בדיון זה בין דברים הטעונים ברכה אחריהם במקומם לדברים שאינם טעונים ברכה אחריהם במקומם, ואלו ואלו דינם שווה, שאם שינה מקומו, ובא לאכול פעם נוספת, צריך לחזור ולברך.

ומסקנת הסוגיה, שבדבר זה נחלקו תנאים. דברי רב חסדא, כדעת תנא קמא בברייתא. ודברי רב ששת, כדעת רבי יהודה.

ג. הניחו שם אחד מבני חבורה.

מתוך הברייתא מבואר, שבמקום שיש לברך משום שינוי מקום, אין חילוק בדבר, בין אם הולך למקום אחר, או שחוזר אחר כך למקומו הראשון.

אמנם כל זה כשיצאו משם כל הסועדים, אבל אם נשארו מקצתם, ואפילו זקן או חולה, מועיל הדבר לכולם, להיחשב שלא נגמרה אכילתם, וכשחוזרים, אינם צריכים לברך פעם שניה.

דף קב

מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי, בענין המסובים שקדש עליהם היום, מבוארת לעיל בדף קי'.

ברכת המזון וקידוש על כוס אחד

בדף ק' כבר נתבאר, שלדעת רבי יוסי, מי שהיה אוכל בערב שבת, וקדש היום, אינו צריך להפסיק אכילתו, אלא יגמור סעודתו, ואז יביאו לו שתי כוסות של יין, על האחת יברך ברכת המזון, ועל השניה יקדש [וסעודה שאכל עולה לו לשם סעודת שבת].

ומתחילה אמר רב הונא אמר רב ששת, שהסיבה שצריך שתי כוסות, ואינו אומר הכל על כוס אחד, [אף שגם הקידוש וגם ברכת המזון של אותה סעודה], כי אין אומרים שתי קדושות [כלומר שתי מצוות], על כוס אחד. וביאר רב נחמן בר יצחק, שהסיבה לכך, לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות, שלא יראו עליו כמשאוי, שרוצה להיפטר מהן בבת אחת.

אולם הקשו על כך, מהמבואר להלן, שכשחל יום טוב במוצאי שבת, אומרים הבדלה וקידוש על כוס אחד, ואם כן אומרים שתי קדושות על כוס אחד.

ולפיכך אמרו, ששתי מצוות שעניינם אחד, כקידוש והבדלה, [ששניהם משום קדושת היום, ובהבדלה עצמה הוא מזכיר קדושת היום, המבדיל בין קדש לקדש], אומרים יחד על כוס אחד, אבל שתי מצוות שהם שני עניינים, כקידוש וברכת המזון, אין אומרים יחד על כוס אחד.

ברכת המזון והבדלה על כוס אחד

הנכנס לביתו במוצאי שבת, מברך על היין,

[תחילה לפי שהוא תדיר], ועל המאור, ועל הבשמים, [כן דעת בית שמאי, אבל לדעת בית הלל, בשמים תחילה ואחר כך מאור], ואחר כך אומר הבדלה על הכוס, [לפי שהברכות הראשונות קצרות, וברכת הבדלה ארוכה, לפיכך אומרה לבסוף].

ואם אין לו אלא כוס אחד, מניחו לאחר המזון, ואומר כל הברכות הללו לאחר המזון על כוס אחד.

מתחילה רצו להביא מכאן ראיה, שאין מניעה לומר ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, אף על פי שהן שתי מצוות.

אולם דחו זאת, ואמרו, שרק זה שאין לו אלא כוס אחד, רשאי לעשות כן, אבל מי שיש לו שתי כוסות, לא יאמר את שני הדברים הללו על כוס אחד.

דפים קב-קג

סדר קידוש והבדלה ביום טוב שחל אחר השבת

פירש רשב"ם, שמתוך הסוגיה נראה, שלדברי הכל כשעושים הבדלה בלא קידוש, הכל מודים ששלושת הברכות הללו, כך הוא סדרם [ינ"ה=].

(א) יין. (ב) נר. (ג) הבדלה.

אבל כשחל יום טוב במוצאי שבת, שצריך לומר גם ברכת קידוש היום עם ההבדלה, ברכת הקידוש גורמת לשינוי הסדר, ונחלקו חכמים בדבר.

א. לדעת רב [בסוגיתנו, וכן דעת רבי יוחנן בירושלמי] – **יקנ"ה** [=יין קידוש נר הבדלה]. יין קודם לכל, כי הוא תדיר. ולאחר מכן קידוש קודם להבדלה, כי קידוש היום עדיף, ועוד שיש לאחר את ההבדלה, שלא יראה עליו קדושת היום כמשאוי. ונר סמוך וקודם להבדלה, כשאר מוצאי שבתות השנה. **וכן דעת אביי ורבא.**

ב. לדעת שמואל [בסוגיתנו, וכן דעת רבי חנינא בירושלמי] – **ינה"ק** [=יין נר הבדלה קידוש]. יין קודם לכל, כי הוא תדיר. ולאחר מכן הבדלה קודם לקידוש, שתחילה מלויים את שבת מלכתא שיצא ואחר כך יוצאים לקראת יום טוב. ונר סמוך וקודם להבדלה, כשאר מוצאי שבתות השנה.

ג. לדעת רבה [וי"ג לוי. וכן דעת לוי בירושלמי] – **יהנ"ק** [=יין הבדלה נר קידוש]. יין קודם לכל, כי הוא תדיר. ולאחר מכן הבדלה קודם לקידוש, כדעת שמואל. ונר מפריד בין הבדלה לקידוש כי אין נכון לסומכם זה לזה שהם מכחישים זה את זה הקידוש עושהו קודש חמור והבדלה עושהו קודש קל.

ד. לדעת לוי [וי"ג רבה] – **קני"ה** [=קידוש נר יין הבדלה]. קידוש קודם להבדלה, כדעת רב. ויין סומך להבדלה, כי עיקר הבדלה על היין, תקנו מה שאין כן קידוש, שיכול לקדש על הפת.

ה. לדעת רבנן – **קינ"ה** [=קידוש יין נר הבדלה]. קידוש קודם להבדלה, כדעת רב. ולפיכך, מתחיל בקידוש, ואחר כך סדר הבדלה ינ"ה, ככל מוצאי שבתות. אי"נ יין ונר באמצע, כדי להרחיק הבדלה מהקידוש בכל היכולת.

ו. לדעת מר בריה דרבנא – **נקי"ה** [נר קידוש יין הבדלה]. קידוש קודם להבדלה, כדעת רב. ויין סומך להבדלה כי עיקר הבדלה על היין. ונר תחילה לכל ככל מוצאי שבתות ועוד שממנו נהנה תחילה ועוד שלא רצו להפסיק בו בין יין להבדלה להראות.

ז. לדעת מרתא משמיה דרבי יהושע – **ניה"ק** [=נר יין הבדלה קידוש]. הבדלה קודם לקידוש כדעת שמואל. ויין סומך להבדלה כי עיקר הבדלה על היין, ונר מקדים כי ממנו נהנה תחילה.

ח. כשאבוה דשמואל שלח לרבי ילמדנו רבינו סדר הבדלות שלח לו רבי שכך אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי משום אביו משום רבי יהושע בן חנניה – **נהי"ק** [=נר הבדלה יין קידוש]. הבדלה קודם לקידוש, כדעת שמואל. ויין בין הבדלה לקידוש, כי שניהם נתקנו על היין. ונר תחילה, שכן ניתן לאומרו אף בלא כוס.

וכל המבואר עד עתה, הוא בשביעי של פסח, שאין אומרים בו זמן.

- ומתחילה רצו לומר, שרק משום כך אומר קדושה והבדלה על כוס אחד, כי כבר תם יינו כל החג, ואין לו אלא כוס אחד, אבל מי שיש לו יין הרבה, יאמר קדוש על כוס אחד, והבדלה על כוס אחר.

- אולם לפי המסקנה תמיד אומר קידוש והבדלה על כוס אחד כי הכל ענין אחד.

ובשאר ימים טובים שחלו במוצאי שבת, אומרים בהם גם זמן [=שהחינו], ונחלקו אביי ורבא, היכן אומרים זמן לפי דעת רב.

לדברי אביי – יקזנ"ה [=יין קידוש זמן נר הבדלה]. אומר זמן מיד אחר הקידוש, שהזמן מחמת קדושת היום.

ולדברי רבא [שהלכה כמותו] – יקנה"ז [=יין קידוש נר הבדלה זמן]. אומר זמן לבסוף, כמו בכל מקום, שאומרים זמן לבסוף, והסיבה לכך, כי הזמן אינו טעון יין, שהרי ניתן לאומרו אפילו בשוק.

אין מברכים על הבשמים ביום טוב שחל אחר השבת

נתבאר, שהברכות שמברכים ביום טוב שחל במוצאי שבת הם, יין, קידוש, נר, הבדלה, וזמן, אבל על הבשמים אין מברכים, שלא כשאר מוצאי שבתות השנה, שמברכים בהם על הבשמים.

- ופירש רשב"ם, שהסיבה לכך, כי בכל מוצאי שבת יש צורך להריח את הבשמים, משום איבוד נשמה יתירה, מה שאין כן כשחל מוצאי שבת **ביום טוב**,

שגם בו יש לנו נשמה יתירה.

אולם תוס' הקשו, שכן אם ביום טוב יש נשמה יתירה, היה צריך לברך על הבשמים במוצאי יום טוב, משום איבוד נשמה יתירה.

- ולכן כתבו התוס', **שביום טוב אין נשמה יתירה, ובכל זאת אין צריך להריח בשמים ביום טוב שחל במוצאי שבת, כי שמחת יום טוב ואכילה ושתייה מועיל כמו בשמים.**

דף ק"ג

סדר ברכות ההבדלה

מי שאין לו במוצאי שבת אלא כוס אחד, וצריך אותו, הן להבדלה והן לברכת המזון של אכילת מוצאי שבת, רשאי לאכול תחילה, ולאחר מכן יברך ברכות הבדלה עם ברכת המזון יחד על אותו כוס. ונחלקו חכמים בסדר הברכות הללו.

א. לדעת סתם משנה במסכת ברכות שהיא דעת רבי מאיר.

הכל מודים שתחילה מברך על הנר, ולבסוף מברך ברכת הבדלה, אבל נחלקו בסדר הברכות האמצעיות.

לדעת בית שמאי – תחילה מברך על המזון, [כלומר שלוש ברכות של ברכת המזון, וברכת הטוב והמטיב, וברכת היין לאחר המזון], ולאחר מכן מברך על הבשמים.

ולדעת בית הלל – תחילה מברך על הבשמים, ולאחר מכן מברך על המזון.

ב. לדעת רבי יהודה.

הכל מודים שתחילה מברך על המזון, [כלומר שלוש ברכות של ברכת המזון, וברכת הטוב והמטיב, וברכת היין לאחר המזון], **ולבסוף** מברך ברכת הבדלה, אבל נחלקו בסדר הברכות האמצעיות.

לדעת בית שמאי – תחילה מברך על הנר, ולאחר מכן מברך על הבשמים.

ולדעת בית הלל – תחילה מברך על הבשמים, ולאחר מכן מברך על הנר.

רבי	בית שמאי	נר	מזון	בשמים	הבדלה
מאיר	בית הלל	נר	בשמים	מזון	הבדלה
רבי	בית שמאי	מזון	נר	בשמים	הבדלה
יהודה	בית הלל	מזון	בשמים	נר	הבדלה

ורבא היה עושה כדברי בית הלל אליבא דרבי יהודה, שכן כך אמר רבי יוחנן, נהגו העם כבית הלל, אליבא דרבי יהודה.

הכין עצמו לברך ברכת המזון

הסיח דעתו מאכילה ושתייה

רב יעקב בר אבא נזדמן לביתו של רבא בשעת סעודת שבת, וראה, שקודם שהחל רבא לשתות יין בסעודה, בירך פעם אחת בורא פרי הגפן, ולאחר הסעודה בירך שוב בורא פרי הגפן, על כוס של ברכת המזון.

שאל רב יעקב את רבא – למה לך לברך שוב, הלא בירך כבודו פעם אחת.

השיב רבא – כשהיינו בבית ראש הגולה כך היינו עושים.

אמר רב יעקב בר אחא – כשהייתם בבית ראש הגולה, היה לכם לברך על כל כוס וכוס, כי לא הייתם יודעים אם ישקו אתכם פעם נוספת, וכל פעם הברכה חלה רק על הכוס שלפניכם, אבל כאן, הלא הכוס מונחת ועומדת לברכת המזון, ותחול הברכה הראשונה גם על השתייה של אחר המזון.

השיב רבא – אני עושה כתלמידי רב, שפעם אחת ישבו רב ברונא ורב חננאל תלמידי רב בסעודה, ושימש אותם רב יבא סבא, ואמרו לו, **הב לן** [=תן לנו כוס] **ונברך** [עליה] ברכת המזון, ולאחר מכן נמלכו בדעתם, ובקשו ממנו שיתן להם כוס לשתות קודם ברכת המזון, ואמר להם, שלדברי רב, מאחר שאמר הסועד **הב לן ונברך**, הסיח דעתו מאכילה ושתייה, ושוב אסור לו לשתות עד לאחר ברכת המזון, ומאחר שיש כאן היסח הדעת, כשבא לשתות שוב לאחר המזון, עליו לברך תחילה קודם שתייתו.

אמימר ומר זוטרא ורב אשי היו יושבים בסעודה, והיה רב אחא בנו של רבא משמש אותם.

- **אמימר היה מברך על כל כוס וכוס, כי** [אמר, **אנא נמלך אנא**, כלומר], בכל פעם לאחר שסיים לשתות כוס אחת, הסיח דעתו מלשתות עוד, ואחר כך נמלך בדעתו לשתות כוס נוספת, ומאחר שכבר הסיח דעתו מלשתות, טעון עתה ברכה אחרת.

- **מר זוטרא בירך על כוס ראשון ועל כוס ברכת המזון.** בברכה ראשונה היה שותה כל כוסות שבסעודה, אבל על כוס ברכת המזון היה צריך לברך פעם נוספת, כי ברכת המזון נחשבת היסח הדעת, **כדברי תלמידי רב**, המבוארים לעיל.

- **ורב אשי בירך על כוס ראשון בלבד.** שבברכה ראשונה היה שותה כל כוסות שבסעודה, שהיה דעתו לשתותם, וגם כוס של ברכת המזון, **כי אמר שאין הלכה כדברי תלמידי רב**, שיש לברך ברכה בפני עצמה על כוס ברכת המזון. וראייתו

של רב אשי, מדברי רב לעניין קידוש והבדלה ביום טוב שחל במוצאי שבת, שלדעת רב אומרים קידוש והבדלה על כוס אחד [=יקני"ה], ומברכים פעם אחת על הגפן, ואין צריך ברכה אחת לקידוש, וברכה אחת להבדלה. אולם דחו את ראייתו, כי לקידוש והבדלה די בברכה אחת על הגפן, משום שאין ביניהם היסח הדעת, מה שאין כן בברכת הכוס אחר המזון, שיש לפניה היסח הדעת, ולכן טעונה ברכה בפני עצמה.

וכתב רשב"ם, שהלכה כתלמידי רב, שברכת המזון נחשבת הפסק, כי רבא ומר זוטרא פסקו כמותם.

אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר

נתבאר לעיל, ששבת אחת נזדמן רב יעקב בר אבא לביתו של רבא.

וכשהגיע רבא להבדיל במוצאי שבת, עמד שמשו של רבא, והדליק אבוקה בנר, [כלומר הרבה את האור בנר, עד שנעשה אבוקה].

שאל רב יעקב את רבא – למה לך כל כך אור, הלא הנר כבר מונח וניתן לברך עליו.

השיב רבא – השמש מעצמו עשה, את אשר לא צויתיו.

אמר רב יעקב בר אחא – אם לא היה השמש שומע מכבודו, לא היה עושה.

השיב רבא – וכי כבודו אינו סבור שאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר.

ההבדלות שיש להזכיר בברכת הבדלה

נאמרו בסוגיתנו מספר דעות, בעניין מספר ההבדלות שיש להזכיר בנוסח ברכת הבדלה של מוצאי שבת.

א. המבדיל בין קודש לחול.

לדברי רב יהודה אמר רב, "המבדיל בין קודש לחול", זו היא הבדלתו של רבי יהודה הנשיא.

ב. לא יפחות משלוש ולא יוסיף על שבע.

לדברי רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, הפוחת, לא יפחות מהזכרה של שלוש הבדלות, והמוסיף, לא יוסיף על הזכרה של שבע הבדלות, כלומר, או יאמר שלוש הבדלות, או יאמר שבע הבדלות.

וכן עשה רבא כשנזדמן רבי יעקב בר אבא לביתו, שהזכיר בברכת הבדלה שלוש הבדלות.

(א) "בין קודש לחול". (ב) "בין אור לחושך". (ג) "בין ישראל לעמים". ועוד אמר "בין יום השביעי לששת ימי המעשה", כי סמוך לחתימה צריך לומר מעין החתימה, ואין זה ממנין ההבדלות. ולהלן מבואר שכן נהגו העם.

דף קד

ג. הרגיל אומר הרבה, ושאינו רגיל אומר אחת.

לדעת הברייתא אין שיעור למנין ההבדלות שיש להזכיר בברכת הבדלה ומי שיודע לומר הבדלות הרבה מזכיר הרבה ומכל מקום אם אינו יודע מזכיר הבדלה אחת ודיו.

ד. בנם של קדושים אומר אחת.

לדברי רבי יוחנן בנם של קדושים היה מזכיר הבדלה אחת והכוונה לרבי מנחם בר סימאי שהיה נקרא בנם של קדושים מפני שלא היה מביט אף בצורה שעל גבי מטבע.

ורב שמואל בר אידי שלח לומר, שגם חנניא אחיו אומר אחת. אולם אין הלכה כמותו.

ה. נהגו העם לומר שלוש.

בסוגיתנו מבואר, שנהגו העם להזכיר בברכת הבדלה שלוש הבדלות, נזכרו שגם ענין זה הוא מדברי רבי יוחנן.

צריך שיאמר מעין הבדלות האמורות בתורה

לדברי רבי יהושע בן לוי, ההבדלות העולות למנין הבדלות של ברכת הבדלה, הן הבדלות שהן מעין אלו האמורות בתורה, ובברייתא נזכרו שבע הבדלות, שכולן אמורות בתורה.

א. בין קודש לחול. שנאמר "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר" (ויקרא י"ז).

ב. בין אור לחושך. שנאמר "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדִּיל אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ" (בראשית א' ד').

ג. בין ישראל לעמים. שנאמר "וְהִיִּיתָם לִי קְדוּשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' וְאַבְדַּלְתֶּם אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי" (ויקרא כ"ב ו').

ד. בין טמא לטהור. שנאמר "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר" (ויקרא י"ז).

ה. בין מים העליונים למים התחתונים. שנאמר "וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת הַרְקִיעַ וַיַּבְדִּיל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהִי כֵן" (בראשית א' ז').

ו. בין לויים לישראלים. שנאמר, "בְּעֵת הַהוּא הַבְּדִיל ה' אֶת שִׁבְט הַלְוִי לְשֵׁאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' לְעַמְד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרָךְ בְּשִׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (דברים י"ח).

ז. בין כהנים ללוויים. שנאמר, "בְּנֵי עֲמָרָם אֶהְרֹן וּמִשֵּׁה וַיַּבְדִּיל אֶהְרֹן לְהַקְדִּישׁוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים הוּא וּבָנָיו עַד עוֹלָם לְהַקְטִיר לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרָךְ בְּשִׁמוֹ עַד עוֹלָם" (דה"א כ"ג י"ג).

ומה שהזכירו בברייתא, "ובין יום השביעי לששת ימי המעשה", אינו ממנין ההבדלות,

שכן בתורה לא נאמר על הענין הזה לשון הבדלה, ולשון זה אומרים, **משום שסמוך לחתימה צריך לומר מעין החתימה**, [או מעין הפתיחה].

ואף שבברייתא שנו גם "בין ים לחרבה", מסקנת הסוגיה, שאין זה מעין הבדלה האמורה בתורה, כי לא נאמר הבדלה על הענין הזה.

מתי אומרים ברכת הבדלה

מבואר בברייתא, **שבין כשיוצא מקודש לחול, ובין כשיוצא מקודש חמור לקודש קל, אומר ברכת הבדלה**. ולכן, בכל הזמנים הבאים, אומר ברכת הבדלה: (א) במוצאי שבתות לחול. (ב) ובמוצאי ימים טובים לחול. (ג) ובמוצאי יום הכפורים לחול. (ד) ובמוצאי שבת ליום טוב. (ה) ובמוצאי יום טוב לחולו של מועד.

אבל כשיוצא מקודש קל לקודש חמור, אינו אומר ברכת הבדלה, ולכן במוצאי יום טוב לשבת, אין אומרים הבדלה.

חתימת ההבדלה

נחלקו תנאים בברייתא מהו נוסח חתימת ברכת הבדלה.

א. לדעת תנא קמא – חתימת ברכת הבדלה היא, "ברוך אתה ה' **סודר בראשית**", [שבמוצאי שבת התחיל הקב"ה לסדר מעשה בראשית].

ב. ולדעת אחרים – חתימת ברכת הבדלה היא, "ברוך אתה ה' **יוצר בראשית**".

ג. ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה – חתימת ברכת הבדלה היא, "ברוך אתה ה' **מקדש ישראל**", [שמכל עולמו שיתר לא קידש אלא את ישראל].

ואף אמוראים נחלקו בענין נוסח חתימת ברכת הבדלה.

א. לדעת רב – חתימת ברכת הבדלה היא, "ברוך אתה ה' **מקדש ישראל**". [כדעת רבי יוסי ברבי יהודה].

- ואביי או רב יוסף היו מקללים את החותם כנוסח זה שאמר רב.

ב. ולדעת שמואל – חתימת ברכת הבדלה היא, "ברוך אתה ה' **המבדיל בין קודש לחול**".

ומשמו של התנא רבי יהושע בן חנניא שנו, [כדברי רב ושמואל יחדיו], שכל החותם, "מקדש ישראל והמבדיל בין הקודש לחול" מאריכין לו ימיו ושנותיו. **אולם** מסקנת הגמרא, שאין הלכה כמותו.

הנוסח הסמוך לחתימת ברכת הבדלה

נחלקו חכמים בנוסח סיום ברכת הבדלה, שסמוך לחתימת הברכה.

לדברי רב יהודה אמר שמואל – המבדיל צריך לומר **מעין חתימה** סמוך לחתימה, ולכן, **ברוב מוצאי שבתות השנה**, שהוא חותם "המבדיל בין קודש לחול", **אומר תחילה**, "בין יום השביעי לששת ימי המעשה", וכשחל יום טוב אחר השבת, שהוא חותם, "המבדיל בין קודש לקודש", **אומר תחילה**, "בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת".

ולדברי פומבדיתאי – המבדיל צריך לומר **מעין הפתיחה** סמוך לחתימה, ולכן מאחר שלעולם הפתיחה היא "בין קודש לחול", לעולם אומר סמוך לחתימה, "בין יום השביעי לששת ימי המעשה", ואף כשחל יום טוב אחר השבת, אינו צריך לומר, "בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת".

ברכת הבדלה של עולא

שבת אחת נזדמן עולא לפומבדיתא, ומאחר שרב יהודה רצה לדעת, כיצד עולא מבדיל, אמר רב יהודה לרב יצחק בנו, לך והבא לעולא כלכלה של פירות, ותראה כיצד הוא מבדיל.

לא הלך רב יצחק בעצמו, אלא שלח את אביי תחתיו, וכשחזר אביי, שאל אותו רב יצחק, כיצד הבדיל עולא.

אמר לו אביי, "ברוך אתה ה' **אלוקינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול**", ותו לא, שלא אמר בה הבדלות נוספות, ולא חתם בה שוב בסופה.

והסיבה לכך, כי לדעת עולא, ברכת הבדלה היא כברכת המצוות, שאין בה אריכות, אלא כולה הודאה אחת, ופתיחתה היא חתימתה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

חזר רב יצחק אל רב יהודה אביו, ושאלו אביו, כיצד הבדיל עולא. אמר לו רב יצחק, אני לא הלכתי, אני שלחתי את אביי, ואמר לי אביי, שכך הבדיל עולא, "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול".

אמר לו רב יהודה לרב יצחק בנו, רברבנותו [=גאוותו] של זה, וסררותיה [=עקשנותו] של זה, גרמו לו, שלא תאמר שמועה זו מפיו.

פתיחה וחתימה בברכות

רוב הברכות שיש בהן אריכות באמצען, יש בהן פתיחה בברוך, וחתימה בברוך.

ובכלל זה ברכת קידוש, שמאריך באמצע בשבת. וברכת יוצר אור, שמאריך באמצע בתחנות, כגון ברחמיך הרבים. וברכת אבות, שיש בה רצוי. ולפיכך צריך לפתוח ולסיים בשבחו של מקום.

וברכות המצוות, [כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב], שכולה הודאה אחת, **וכן ברכת הפירות**, **מאחר שהן קצרות**, **פתיחתן היא חתימתן**, ואין בהן פתיחה בפני עצמה, וחתימה בפני עצמה.

וברכה הסמוכה לחברתה, [כגון ברכות של שמונה עשרה], **מאחר שפתח בברוך בראשונה**, **שוב אין צריך לפתוח בכל אחת בברוך**, **ודי בכך שחותם בכל אחת בברוך**.

וכן ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע, אף שאינה סמוכה לראשונות, כי יש הפסק קריאת שמע ביניהן, מכל מקום נחשבת כסמוכה להן, שהיא המשך קריאת שמע, ודי לה בחתימה.

והטוב והמטיב יוצאת מכלל אלו, שאף על פי שסמוכה לחברתה, ברכה לעצמה היא, שנתקנה משום הרוגי ביתר, שנתנו לקבורה, וכולה הודאה אחת, כברכת הפירות והמצוות, ולכן **פותח בה בברוך**, **ואינו חותם בברוך**.

דף קה

השבת קובעת למעשר

דין תורה, שאין התבואה נעשית טבל, להיות אסורה באכילה בלא הפרשת מעשרות, אלא כשהכניסוה לבית או לחצר אחר המרוח, אבל קודם לכן, אינה טבל, ומדין תורה מותרת באכילה, אלא שחכמים אסרו לאכול ממנה אכילת קבע, ולכן רק אכילת ארעי מותר לאכול ממנה קודם הפרשת המעשרות.

ומבואר במסכת ביצה, שכל אכילת שבת חשובה היא, ונחשבת אכילת קבע, **ולכן בשבת אין לאכול מתבואה זו שקודם מירוח**, **אף לא אכילת ארעי**.

השבת קובעת לקידוש

לדברי רב, כשם שהשבת קובעת למעשר, שבכניסת שבת נאסר לאכול מתבואה קודם מירוח, אפילו אכילת ארעי, [ואפילו מה שהחל לאכול בערב שבת], כך השבת קובעת לקידוש, **ומכניסת שבת אסור לאכול**, [אף מה שהחל לאכול בערב שבת], **עד שיקדש תחילה**.

השבת קובעת לסעודתה

מבואר בסוגיתנו, שלדעת תלמידי רב, צריך לאכול סעודת שבת לכבוד שבת, ואינו יוצא בסעודה שהחל לאכול בערב שבת.

ומעשה ברב חנניא בר שלמיא ותלמידי רב, שהיו **יושבים בסעודה בערב שבת**, והיה רב המנונא סבא משמש אותם. **וכשהחשיך**, אמרו לו, שילך לראות אם כבר נתקדש היום, שאם כן, יעקרו את השלחן שהחלו לאכול עליו בערב שבת, ויביאו אותו שוב לשם סעודת שבת.

אמר להם רב המנונא סבא, שכדי שתהא אכילתם לשם סעודת שבת, אינם צריכים לעקור שלחנם, ולהביאו לשם סעודת שבת, כי אמר רב, שכשם שהשבת קובעת למעשר, כך היא קובעת לקידוש [כפי שנתבאר], וכמו כן היא קובעת **לאכילתה להיחשב אכילת שבת**, **ונבדלת אכילתה ממה שאכל קודם לכן בערב שבת**,

[דמאחר שהשבת אוסרת עלינו לאכול מעתה בלא קידוש, אין לך הפסק גדול מזה, ומעצמה סעודת שבת נבדלת מסעודת חול], **והרי אכילתה לשם סעודת שבת**, **ואם כן אין צורך לסלק את השלחן ולהחזירו לשם סעודת שבת**, **ודי בפריסת מפה וקידוש**.

יציאת שבת קובעת להבדלה

היו החכמים סבורים, שכשם שהשבת קובעת לקידוש, שמשנכנסה שבת אסור לאכול עד שיקדש, ואם החלו לאכול קודם לכן, צריכים להפסיק. כך יציאת השבת קובעת להבדלה, שמשיצאה השבת אסורים לאכול עד שיבדילו, ואם החלו לאכול קודם לכן, צריכים להפסיק.

אולם רב עמרם לימד, שלדברי רב יש **חילוק בין כניסת שבת ליציאתה**.

השבת קובעת לקידוש, לאסור את האכילה עד שיקדש, **בין להתחיל ובין להפסיק**, כלומר אם לא התחיל לאכול מבעוד יום, משנכנסה השבת אסור לו להתחיל עד שיקדש. ואם כבר התחיל לאכול מבעוד יום, בכניסת השבת עליו להפסיק.

אבל יציאת השבת קובעת להבדלה רק להתחיל ולא להפסיק. כלומר, אם לא התחיל לאכול עד שיצאה השבת, לא יתחיל לאכול במוצאי שבת עד שיבדיל. אבל אם הוא כבר באמצע סעודה שהחל מבעוד יום, ביציאת השבת אינו צריך להפסיק אלא גומרים כל סעודתם ומזמנים ואחר כך מבדילים.

והחילוק הזה אמור דווקא באכילה, אבל **לשתייה** [אפילו שתיה חשובה של יין ושכר] **יציאת השבת קובעת בין להתחיל ובין להפסיק**, ומשיצאה שבת, [אם אינו באמצע סעודתו], לא ישתה עד שיבדיל, בין אם עתה בא להתחיל

לשתות, ובין אם כבר החל לשתות מבעוד יום.

ולדעת רב הונא, שתיית מים דינה כשתיית שאר משקים, ולכן, משיצאה שבת אסור לשתות יין עד שיבדיל, ולפיכך כשראה אדם אחד שותה יין קודם הבדלה, שאל אותו אם אינו יראה מאסכרה, שכן כך אמרו משמו של רבי עקיבא, שכל הטועם כלום קודם שיבדיל, מיתתו באסכרה, ולדעת רב הונא גם שתיית מים בכלל זה.

אולם דעת רב עמרם וחכמי בית מדרשו של רב אשי, ששתיית יין אינה כשתיית שאר משקים, ואדרבה קלה היא אף מאכילה, ואין יציאת השבת קובעת בה כלל, ואף מי שלא החל לשתות מים מבעוד יום, מותר לשתות מים קודם הבדלה משחשיכה.

זמן הקידוש

כבר נתבאר, שקודם סעודת ליל שבת, יש לקדש על היין, כלומר לברך על כוס של יין ברכת קידוש [המסתיימת ברוך מקדש השבת]. וזהו זמן הקידוש **לכתחילה**. ולכן שנינו בברייתא, **שבילי שבת** ובילי יום טוב יש קדושה על הכוס, וביום שבת ויום טוב אין קדושה על הכוס.

אמנם רב נחמן בר יצחק השיב לרבינא, שכל זה לכתחילה, **אבל בדיעבד, מי שלא קידש בערב** [=בליל] שבת [ויום טוב], **מקדש והולך כל היום כולו**, עד מוצאי שבת [ויום טוב]. **וכן פסק רבא** בדף ק"ז.

ובדף ק"ו יתבאר בעזה"י עד מתי זמן הבדלה.

הזכרת שבת ויום טוב בברכת המזון

בברכת המזון של שבת מזכירים את יום השבת, שמוסיפים בברכה שלישית **רצה והחליצנו**.

בברכת המזון של יום טוב מזכירים את יום טוב, שמוסיפים בברכה שלישית **יעלה ויבוא**.

ולעניין זה אין חילוק בין הלילות לבין הימים, והם שווים, **שבין בימים ובין בלילות**, מזכירים שבת ויום טוב בברכת המזון.

כבוד יום וכבוד לילה וברכת קידוש

כבוד יום שבת קודם לכבוד ליל שבת, ולכן מי שאין לו יין ומיני מגדים הרבה, יניח תחילה ככל הצורך לסעודת היום, ואם ישאר לו, יאכל בסעודת הלילה.

אולם כוס אחת של יין אומר עליו ברכת קידוש בלילה, גם אם אין לו אלא כוס אחד, **כי ברכת הקידוש על הכוס, קודמת אף לכבוד היום**.

ואף שבדיעבד יכול לקדש גם ביום, אין לומר שיקדש ביום, כדי לקיים גם כבוד יום, וגם קידוש על היין, כי לכתחילה יש לקדש בכניסת השבת, משום שחביבה מצווה בשעתה, ואין לאחר את הקידוש עד היום, כדי לקיים כבוד שבת, כי בכך פוגם בקידוש עצמו.

חביבה מצווה בשעתה

נתבאר, שיש להקדים לקדש בלילה, אף כשיש לו כוס אחד בלבד, ולא יעכב הקידוש ליום, שיהא לו הכוס גם לכבוד היום, והסיבה לכך, כי חביבה מצווה בשעתה.

וכשאמר רב נחמן בר יצחק את הדברים הללו, הקשה לו רבינא מהדין המבואר להלן, בעניין מי שאין לו במוצאי שבת אלא כוס אחת, שהוא מניחו עד לאחר המזון, ומברך ומבדיל עליו, ואינו מקדים להבדיל עליו לעשות מצווה בשעתה, [ואם כן לענין ברכות אין לומר חביבה מצווה בשעתה].

ויישב רב נחמן בר יצחק, [אנא לא חכימאה, לומר מדעתי שחביבה מצווה בשעתה, ולא חוואה, כלומר מגיד, ולא יחידאה, לומר לך דין זה משמו של יחיד שרבים חולקים עליו, אלא גמרנא אנא, כלומר כך שמעתי בישיבה, וסדרנא אנא, כלומר מסדר שמועות לפני רבותי תמיד, וכן מורין בבית המדרש כמותי],

יש חילוק בין קידוש להבדלה, שהקידוש הוא הכנסת היום, וככל שמקדים את כניסת היום, עדיף, שבכך מראה שהיום חביב עליו, מה שאין כן הבדלה, שהיא הוצאת היום, אם יש לו סיבה לאחר הדבר, כגון שאין לו אלא כוס אחד, יאחר הדבר, להראות שקשה עליו יציאת היום, ואינו ממחר להוציאו.

ברייתא שלמדו ממנה שמונה דברים

שנינו בברייתא – הנכנס לביתו במוצאי שבת, מברך על היין, ועל המאור, ועל הבשמים, ואחר כך אומר הבדלה על הכוס. ואם אין לו אלא כוס אחד, מניחו עד לאחר המזון, ומשלשן כולן לאחריו, [כלומר מזון יין מאור בשמים הבדלה] – ואמרו, שיש ללמוד מברייתא זו שמונה דברים:

א. המבדיל בתפילה צריך שיבדיל על הכוס.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שכן הדרך, שהנכנס לביתו מבדיל על הכוס, ולא חילק בין מי שהבדיל בתפילה למי שלא הבדיל, אף שרוב בני אדם מבדילים בתפילה, משמע, שלדעתו, הכל מבדילים על הכוס, גם אלו שהבדילו בתפילה.

ב. ברכת המזון טעונה כוס.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שמי שאין לו אלא כוס אחד, צריך להניחו לברך עליו ברכת המזון, משמע שלדעתו ברכת המזון טעונה כוס.

ג. כוס של ברכה צריך שיעור.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שמי שיש לו כוס אחד, מניחו עד לאחר המזון, ואי אפשר לחלק את הכוס, חציו להבדלה וחציו לברכת המזון, משמע שלדעתו, יש שיעור לכוס של ברכה, וכוונתו לכוס שיש בו שיעור אחד, שאי אפשר לחלקו. ופירש רשב"ם שהשיעור הוא רביעית לוג.

ד. המברך צריך שיטעם.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שמי שיש לו כוס אחד, מניחו עד לאחר המזון, ואינו יכול להבדיל עליו תחילה, ואחר כך לברך עליו, משמע שלדעתו, אם היה עושה כן, לא היה הכוס ראוי לו לברכת המזון, כי היה לו לטעום מיד אחר שבירך עליו בהבדלה.

ה. טעמו פגמו.

מתוך כך שבאופן הנ"ל, מאחר שטעם מהכוס לברכת הבדלה, נפסל הכוס לברך עליו, משמע שלדעת התנא של הברייתא, הטועם מהכוס, פוגם אותו מברכת המזון.

כן אמרו מתחילה, שיש ללמוד מהברייתא את שני הדברים הללו. (ד) המברך צריך שיטעם. (ה) כוס שטעמו ממנו נפגם לברכה.

אולם רב אשי חולק על כך, ואומר, שאין ללמוד מהברייתא שהטעימה פוגמת את הכוס, כי הסיבה שאינו מברך תחילה ברכת הבדלה, וטועם, ולאחר מכן מברך עליו על המזון, כי מדובר בכוס שיש בה שיעור מצומצם, ואחר הטעימה נחסר השיעור, אבל אם אחר הטעימה עדיין היה בה כשיעור, תחילה מבדיל עליה, וטועם, ואחר כך מברך עליה.

ו. טעם מבדיל.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שיכול להבדיל על הכוס לאחר הסעודה, משמע שלדעתו, גם מי שאכל קודם הבדלה, עדיין יכול להבדיל.

דף ק"ו

ז. אומר שתי קדושות על כוס אחד.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא, שמי שיש לו כוס אחד מברך וגם מבדיל עליו, משמע שלדעתו אומרים שתי קדושות על כוס אחד.

ח. ברייתא זו בית שמאי אליבא דרבי יהודה.

מתוך כך ששנה התנא של הברייתא בסדר הברכות, מזון תחילה, ולאחר מכן מאור, ואחר כך בשמים למדנו, שברייתא זו היא כדעת בית שמאי, אליבא דרבי יהודה, [שכן דעתו כפי שנתבאר בדף ק"ג].

© כל הזכויות שמורות למחבר יצחק א. הורביץ

טל': 03-6187895

וואצאפ: 050-6877088

דוא"ל bekitsur1@gmail.com

פקס': 153-506-877088

לקבלת ה"בקיצור" בוואצאפ לחץ כאן

ניתן לתמוך במפעל זה על ידי רכישת ספרי המחבר באתר אמזון

בקישורים הבאים

[בקיצור ברכות חלק א \(ב-לד\)](#)

[בקיצור ברכות חלק ב \(לה-סד\)](#)

[בקיצור שבת חלק א \(ב-לו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ב \(לו-סז\)](#)

[בקיצור שבת חלק ג \(סז-צו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ד \(צו-קכט\)](#)

[בקיצור עירובין חלק א \(ב-מא\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ב \(מא-עו\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ג \(עו-קה\)](#)

חדש

[בקיצור פסחים חלק א \(ב-מב\)](#)

ספרים נוספים מהמחבר

[מוסר אבות על מסכת אבות](#)

[להבין במקרא על פרשיות התורה](#)

[עיטורי ברכה על מסכת ברכות](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא קמא](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא מציעא](#)

במקום שאין אנשים השתדל להיות איש

אין למפעל זה כל גוף מסייע

אנא

עזרו לנו ותרמו בעין יפה

[לתרומה](#)